

Od Katarine Ivanović...

NADA RISTIĆ

Sve do pojave Nadežde Petrović koja se kao gorostasna i usamljena figura uzdiže iz svoga vremena, žene su se slikarstvu posvećivale samo izuzetno.

Medju poslednjim umetnicima plejade bidermajerskih slikara u našoj umetnosti javlja se Katarina Ivanović, prva žena slikar. Studirajući u Beču — kod poznatog slikara Valdmilera — potom u Pešti, ispoljila je uz slikarski talenat i veliku upornost. Nju je sačuvala i docnije, u zreloom dobu stvaralaštva, unoseći u naše slikarstvo nove teme. Već to je čini veoma zanimljivom pojavom. Ne zadovoljava se samo slikanjem do tada neuobičajenih platna mrtvih priroda, već ih komponuje s figurom. U njima je, kao i u portretima, pokazala ozbiljne slikarske vrednosti. Svoju sklonost za našu nacionalnu prošlost izrazila je u bezbroj istoriskih scena istim onim romantičarskim zanosom kojim je koncipirala portre „Čoveka u beloj košulji“. Na medji dve epohe, dva umetnička stila, ona je snažno oselila bilo novog.

Dugo vremena je Katarina Ivanović, gotovo sve do svoje smrti 1882 godine, bila jedina žena slikar; bila je čak i član Srpskog učenog društva. I danas njena platna, u srpskom slikarstvu XIX veka, pri izboru reprezentativnih dela, stoje kao zavidna ostvarenja.

Nadežda Petrović nije imala tu sreću da za života bude priznata i cenjena. Jer, ona ne samo da je osećala nemir novih umetničkih strujanja kod nas, već je umnogome doprinela njihovom razbuktanju u vreme kada je vojvodjansko slikarstvo završavalo svoju ulogu, i kad je sa njegovim tradicijama prekidao Djordje Krstić, učitelj njen.

Godine 1874, u kojoj je i Nadežda Petrović rođena, održana je ona čuvena izložba u Parizu koja je označila revolucionarnu pojavu u umetnosti — i impresionizam. Pre odlaska u Pariz Nadežda je za svoje studije izabrala Minhensku školu Slovenca Azbea, gde je imala sreću da sretne slikare Jakopića, Grohara, Jamu i Vesela. Minhenske godine ispunjavao je rad u atelju i prirodni, ali i prijateljsvo prema slovenačkim slikarima koji su joj po umetničkim shvatanjima bili najrodniji. Vračajući

se u zemlju oni su doneli dah minhenskog impresionizma.

„S burom i galamom“ otpočela je njena slikarska karijera u Beogradu. Kritika, publika i mnogi slikari bili su „podjednako nezadovoljni i zbunjeni novinom i smelošću koja je naličila na obest“. Neobičnom slikarskom liku Nadežde Petrović doprinosila je paleta snažnog rukopisa koja je ukazivala na lični doživljaj izuzetne snage; široko ostvarena figuralna forma „sa nekom muškarčkom grubošću u izrazu...“ dominirala je na njenim platnima.

Nerazumevanje je nije pokolebalo. Kroz brojne kritike Nadežda Petrović prva u Srbiji objašnjava nužnost razvitka slikarstva i novih traženja. Otpočinje svoju mnogostruku delatnost: organizuje Prvu jugoslovensku umetničku izložbu 1904 godine, priprema osnivanje „Lade“, prvog našeg umetničkog društva, stvara jugoslovensku umetničku koloniju 1907 godine, bavi se publicistikom.

U slikarstvu takodje ne posustaje. Održavaju je zavidna slikarska kultura, osoben i snažan talenat. U Srbiji kojom neumorno putuje i koja je prožima celim bićem čoveka i slikara,

došla je u neposredan kontakt s prirodom. Elementarnim slikarskim instinktom slika izrovane puteve kraj iskrivljenih seoskih ograda, dvorišta sa volujskim kolima, šume i polja, likove žetelaca i seljanki. Sve je to vidjeno nadahnuo, u sunčanoj atmosferi, stvarnosti i punom intenzitetu pastuozne boje.

Pariz je upoznala pre nego što je u njemu počela da radi. Tada joj je Meštović ustupio svoj atelje. Kada je umetničkim Parizom prevladala slava Sezanovog slikarstva Nadežda je, ne ostajući rav-

nodušna pred budućnošću, „sudeležovala s Pikasom, Matisom i Marijom Loransen, na jednoj uskoj, jednoj od prvih izložaba fovista“.

Rat od 1912 godine pozvao ju je u zemlju, gde predano radi kao bolničarka. Godine 1914 ne sećajući da se potpuno oporavi od preležanog tifusa, vraća se iz Italije na dažnost vojne bolničarke. Epidemija pegavog tifusa pokosila je u Valjevu, 21 marta 1915 godine, i Nadeždu Petrović — cenjenu zbog svoje hrabrosti i široke aktivnosti ali ne i slikarske.

Svojim slikarstvom Nadežda Petrović je prešla impresionistička shvatanja kao prethodnik novog, i u izvesnom smislu, današnjeg savremenog slikarstva. Njen umetnički lik i danas zasnjuje mnoge druge.

Posle 1920 godine broj žena slikara znatno je porastao. Medju njima prvo mesto nesumnjivo pripada Zori Petrović (rođenoj 1894 u Banatu), slikaru snažnog temperamenta i muževne snage kakvu je ispoljila samo Nadežda Petrović.

Posle studija u Pešti, kraće vreme povodi u Parizu; jedno vreme radi i u atelju Andre Lota, ali ostaje van njegovog uticaja. Oslanja se na svoj slikarski instinkt, tražeći za njega adekvatan likovni izraz. Na samom početku Zora Petrović ga je našla. Po slikarskoj obradi kao i psihološkom tretmanu aktovi i figure žena — jer ona je prevashodni figuralist — obogaćeni su njenom snažnom individualnošću; oni su lišeni svega lirskog i idealizovanog. Plastična transpozicija crteža, boje i forme, stvorila je onaj gotovo brutalni izgled slika koje gore kolorističkim žarom. Žene u narodnim nošnjama, u „kltorskoj statičnosti sa naših fresaka“ slikane širokim zamahom kičice, ponekada potsećaju na srednjevekovne freske. Osenčena nacionalnim obeležjima i humanim sadržajem njena platna nisu lišena monumentalnosti.

Slikarsko delo Zore Petrović, jednog od najoriginalnijih naših slikara, nije pored golog estetiziranja već, po svojim značajnim karakteristikama, snažno umetničko ostvarenje jednoga od najsnažnijih talenata našeg slikarstva poslednjih decenija.

„Prava velika umetnost mora biti učitelj, vas-pitač, borac za napredak čovečanstva... takva umetnost biće svakom zemaljskom čedu razumljiva.“

„Umetnici moraju biti veliki učitelji ne samo svog no sviju naroda, ne samo svog no sviju stoleća, plemenitost njihova mora biti bezgranična onako, kao što je i priroda bezgranična u bogatstvu i uzvišenosti.“

Nadežda Petrović

NADEŽDA PETROVIĆ

AUTOPORITRE

KAJANJE

*I bi mi do kraja davao i davao,
sve do poslednjeg u srcu modrog kamičica,
do poslednje grančice korala,
a gradio bi se da od mene uzimaš,
da nemaš ničega što ti ja nisam darovala.*

*Ti bi išao uvek onamo
gde je trebalo umesto mene trpeti,
kupio si žeravicu koju sam ja prosula,
nezaštićen stajao na buri koju sam ja digla,
i gradio se da ne bi imao što da činiš,
ako za mene ne bi činio.*

*Ti bi mi put krčio, mostove dizao,
zatezao jedra na mojim barkama,
krčio šume da moje putanje lako prođu,
a gradio bi se da ne umeš ići
ako ti ja putanju ne osvetlim,
ako na raskršću s čežnjom nekad ne pogledam.*

*Plima zakasnelog kajanja san mi poplavi
i jurnuh u noć da te vratim,
ali ti si kao na krilima brzo odmicao,
druga žena je pred tobom nosila svetiljku,
i uklanjala ti kamenje sa puta,
i od svojih ruku ti gradila gromobrane
darujući te nestrpljivo još nedozrelim plodovima.*

Desanka MAKSMOVIĆ